

bioKennis bericht

Pluimveevlees en eieren

januari 2011

10

Biologisch pluimvee natuurlijk gezond

Het stalboekje Pluimvee in de praktijk

Biologische veehouders beschikken sinds begin 2010 over de 'stalboekjes' van het project Natuurlijk Gezond. De stalboekjes geven biologische veehouders handvaten voor het gebruik van kruiden en andere natuurlijke producten. Deze producten kunnen de weerstand van dieren verhogen, dierziektes voorkomen en op langere termijn bijdragen aan robuustere dieren in de biologische veehouderij. In dit bioKennisbericht meer over natuurlijke diergezondheid en de ervaringen van veehouders met natuurlijke middelen en de stalboekjes.

Allicine, de werkzame stof van knoflook, kan de groei van bacteriën stoppen

Waarom stalboekjes?

Voor biologische veehouders is het vaak onduidelijk hoe zij plantaardige producten zinvol kunnen toepassen. Veel boeren hebben behoefte aan praktische informatie over het 'natuurlijk' gezond houden van hun vee. Daarom zijn de stalboekjes ontwikkeld. In de boekjes geven onderzoekers een overzicht van de kruiden en natuurproducten die effect kunnen hebben bij verschillende gezondheidsproblemen. Voor melkvee-, varkens- en pluimveehouders zijn drie verschillende stalboekjes verschenen. Een stalboekje is een losbladige uitgave, die regelmatig wordt verversd. De stalboekjes voor de varkens- en de pluimveesector zijn onlangs met nieuwe kennis aangevuld. Aan het stalboekje voor de pluimveehouder zijn nieuwe hoofdstukken toegevoegd over eiproduktie, huid en verenkleed en gedrag.

→ Ambitie

In 2013 behoren biologische ei- en vleesproducten tot de top van duurzame producten. Alle biologische kippen lopen buiten, zitten goed in de veren en de uitloop geldt als het visitekaartje. De afzet van biologische eieren in Nederland is verdubbeld, de uitgelegde hennen worden minimaal voor de helft biologisch verward en de biologische vleeskuikensector is in omvang verdubbeld. Bedrijven zijn economisch duurzaam en grondstoffen zijn van regionale herkomst. De kwaliteit van pluimveemest is verbeterd. Het stofprobleem is verminderd.

Lopend projecten

- Low Input Breeding
- Biologische grondstoffen opkvoer
- Betere groei opkophennen
- Energie- en eiwitverbruik leghennen
- Uitval leghennen verminderen
- Kostprijs biologische eieren

Biokennisberichten

Biokennisberichten beschrijven de resultaten uit onderzoek voor de praktijk. Binnenkort verschijnt een biokennisbericht over:

- Gezondheid

Kijk op www.biokennis.nl voor alle reeds verschenen berichten. U kunt zich daar ook abonneren.

Ervaringen met de stalboekjes

Uit een enquête en gesprekken met biologische veehouders blijkt dat de stalboekjes in het algemeen aan de verwachtingen voldoen. De meeste veehouders en veeartsen zeggen de boekjes vooral te raadplegen als ze iets niet weten, of om te zoeken naar alternatieve behandelmethoden. Bij sommigen zit het boekje nog niet helemaal 'in het systeem'; men denkt er niet altijd aan het te gebruiken. Veel veehouders zouden het prettig vinden als ook de veearts openstaat voor het gebruik van natuurlijke middelen. Dit is nu nog niet altijd het geval. Verder is er vooral behoefte aan meer informatie over de werking en toepassing bij collega's. Welke middelen gebruiken

andere veehouders? Wanneer werkt iets wel en wanneer niet? Hoe begin je met het gebruik van natuurlijke middelen? Bijeenkomsten of bijvoorbeeld een internetforum zouden gewaardeerd worden. Nu komt de beschikbare kennis helaas niet altijd bij de boeren terecht.

Biologische pluimveehouders

Familie Borren (pluimvee): "Wij hebben inmiddels veel praktijkervaring met natuurproducten. We gebruiken Allicine (een knoflookextract) eens per 5 dagen door het drinkwater, en bij problemen vaker. Verder Synbiotica (pro- en prebioticamix) over het kuikenvoer preventief de eerste dag (het gaat om goede bacteriën die de darmwand bezetten, waardoor er geen plaats is voor

aanhechting van kwade bacteriën). Dit halen we bij de diergezondheidswinkel."

Piet Baars (pluimvee): "Steeds zie ik individuele middelen, maar ik mis de synergie ertussen. Er is preventieve gezondheidszorg nodig. Vorig jaar had ik twee soorten hennen, goede en minder goede. De goeden overleefden een Coli-infectie zonder problemen, ondanks gesprongen leidingen en een natte stal, van de anderen gingen er veel dood, terwijl die in een betere stal zaten. Weerstand is dus het belangrijkste, dat maakt dat een dier gezond blijft, daar zou onderzoek naar gedaan moeten worden."

Bert Nijhuis (pluimveedierenarts):

"Persoonlijk doe ik niet zoveel met het stalboekje, de meeste informatie die erin staat ken ik wel. Ik gebruik wel de alternatieve middelen die in het boekje staan, vooral middelen bij coccidiose (Eimericox). Deze werken minder dan een regulier middel, het resultaat zit er een beetje tussenin. Bij legpluimvee kun je regulier niets in verband met de productie, de resultaten van alternatieve middelen zijn wat minder. De meeste behoefte heb ik aan zwart-op-wit gegevens over resultaten. Wanneer werkt iets wel en wanneer niet, dan kun je middelen gericht inzetten. De stukjes achterin het boekje zijn wat dat betreft handig. Een studiemiddag vind ik niet nodig. Mijn advies zou zijn verspreiding van de boekjes onder dierenartsen en de digitale versie beschikbaar stellen."

Natuurlijk gezond vee

Het gezond houden van de biologische veestapel is een verantwoordelijkheid van de hele sector. Het is een soort 'viertrapsraket', waarin keten, veehouders, onderzoekers en veeartsen elk hun eigen plaats hebben:

- Op *fokkerij- en ketenniveau* worden maatregelen genomen die op de lange termijn werken, zoals de keuze voor bepaalde rassen of typen en zaken als landelijke vaccinaties.
- Het management op *bedrijfsniveau* zorgt voor optimale omstandigheden qua voeding, klimaat, huisvesting, hygiëne en vaccinaties.
- *Natuurproducten* kunnen worden ingezet om spijsvertering, weerstand en algemene gezondheid te verbeteren en daardoor ziekten te voorkomen of herstel te ondersteunen.
- Bij acute gevallen van zieke dieren worden *diergeneesmiddelen* ingezet. Dit lost, indien succesvol, op korte termijn een probleem op. Maar er is dan al schade door minder groei/productie, verhoogde uitval en de kosten van de medicijnen. Daarom moet je het niet zover laten komen dat alleen diergeneesmiddelen nog wat kunnen uitrichten.

Ervaringen uit andere sectoren

Arno Baijens (varkens): “Regelmatig raadpleeg ik het stalboekje. Sinds ik met Fyto-V meedeed doe ik PEP 1000 door het voer van de biggen. Hierdoor hebben de dieren een betere weerstand. Ik doe dat in overleg met de veearts, die staat er positief tegenover. Vroeger gaven ze al Buisman tegen diarree bij biggen. Voor klauwproblemen gebruik ik eens in de drie weken een voetbad met ongebluste kalk, daar drogen de klauwen van op. Wel zou ik graag meer informatie hebben over aangezuurd voer. Ik ben me ervan bewust dat via de voeding nog veel te bereiken valt, er is veel kennis beschikbaar bij onderzoeksinstituten en de veevoederindustrie maar het wordt niet met de boeren gedeeld. Ook zou ik graag weten hoe biologische veehouders in het buitenland hiermee omgaan. Van een Fransman hoorde ik dat ze daar mengteelten gebruiken van haver, gerst, erwten en triticale voor de zeugen, daar geven ze meer melk van. Ook zou ik graag meer willen weten over alternatieve eiwitbronnen voor varkens en ben ik op zoek naar een goed vitaminen- en mineralencomplex. Dat gaat normaal via de voerleverancier en die kennis helaas komt niet bij de boeren.”

Hans Donkers (varkens): “Het stalboekje gebruik ik vooral als naslagwerk. Zelf gebruik ik vooral gedroogde kruiden. Vóór het werpen geef ik anijs om de melkproductie te stimuleren, niet standaard, maar bij twijfel. Bij het werpen geef ik ook wel

Tips voor optimaal gebruik van natuurlijke producten

- Houd goed bij welke producten uit het stalboekje u hebt ingezet: waarvoor, in welke dosering en wat was het resultaat?
- Gebruik geen producten van onbekende samenstelling en zeker niet zonder voldoende kennis over de werking; talloze planten bevatten immers zeer schadelijke stoffen. De producten die in de stalboekjes zijn opgenomen zijn bij normale toepassing veilig en er zijn positieve praktijkervaringen mee opgedaan.
- Denk bij de toepassing van kruiden aan typische (fysiologische) eigenschappen van het dier. Bij herkauwers is een goede pensfunctie uitermate belangrijk. Sterk antibiotische stoffen kunnen de micro-organismen in de pens aantasten. Tegelijkertijd kunnen micro-organismen in de pens veel (wenselijke, maar ook schadelijke) stoffen inactiveren, waardoor het positieve effect van veel producten verloren gaat. Ook hier is vakmanschap gevraagd.
- Bij een ernstig ziek dier zijn moderne geneesmiddelen onmisbaar voor een optimaal therapeutisch resultaat.

brandnetel, die ik zelf droog. Om de weerstand te verhogen geef ik rode zonnehoed, en bij hoest tijm. De dosering gaat op gevoel, voor de anijs ongeveer 10 gram per zeug, tijm gaat over het voer, en zonnehoed eronder. Voor open wonden gebruik ik calendulazalf. Waar ik verder behoefte aan heb is goed onderzoek waaruit blijkt wat wanneer werkt.”

Roelof Braakman (melkvee): “Het boekje gebruik ik om te zoeken naar alternatieve behandelmethoden. Voor verse koeien waarbij ik bang was dat ze aan de nageboorte zouden blijven staan, gebruik ik Uterale. Dat geef ik oraal, gemengd met propyleenglycol. Ik geef het 3 dagen achter elkaar bij het melken bij koeien met een moeilijke partus of zware kalveren. Zo heb ik al een stuk of 20 koeien behandeld en niet één is aan de nageboorte blijven staan. Mijn dierenarts had geen interesse in het stalboekje, maar volgt wel wat ik doe. Op het bedrijf gebruik ik heel weinig antibiotica. Wat ik graag zou willen weten is hoe de middelen in de praktijk worden toegepast. Verder heb ik geen behoefte aan aanvullende informatie, cursussen of zo. Het boekje voldoet aan de verwachtingen.”

Jeroen de Kooij (melkvee): “In het begin heb ik het stalboekje er wel bij gepakt als er onbekende dingen waren. Ik werk veel met Microbionicum, zet alle koeien daar na het kalven 10 dagen op. De kalveren niet. Het werkt goed, ik ben wel eens gestopt en dan ging het celgetal direct omhoog.

Mortellaro is nog een probleem, ik heb weleens een voetbad gebruikt (Intra Bath), maar daar waren ze moeilijk doorheen te krijgen omdat ze het niet meer gewend waren. Verder gebruik ik bij koeien die droog staan een mineralenbolus met extra biotine voor de klauwen. Ik moet nog kijken hoe dat bevalt. Ik gebruik geen antibiotica, alleen in noodsituaties. Eerst werd ik voor gek verklaard, maar nu is er interesse. Er zou eigenlijk een meerprijs moeten komen voor melk van antibiotica-vrije koeien, dat zou stimuleren. Extra begeleiding en workshops zouden leuk zijn. Ik ga wel naar bijeenkomsten van melkveehouderij antibioticavrij, maar dat lukt niet altijd. Het is heel belangrijk om bij te kunnen praten met collega's. Het liefst via bijeenkomsten, maar een internetforum zou ook een optie kunnen zijn.”

Michiel Bendsdorp (melkvee): “Ik heb het boekje niet zoveel gebruikt, de middelen die erin staan gebruikte ik al. Wel zou ik het prettig vinden met een veearts te werken die er open voor staat en die deze middelen zelf ook gebruikt. Zelf gebruik ik al jaren, met goed resultaat, producten van Ecostyle.”

Management op bedrijfsniveau

Verwacht geen wonderen van natuurproducten! Goed management, goede voeding en hygiëne blijven de belangrijkste speerpunten in de preventieve gezondheidszorg. Kruiden en andere natuurlijke producten kunnen de ‘gewone’ managementmaatregelen ondersteunen en bijdragen aan een optimale gezondheid van de dieren.

Venkel voorkomt spijsverteringsproblemen

Workshop pluimveehouders

Tijdens de workshop van de opfokstudieclub bij het Bedrijfsnetwerk Pluimveehouderij kwam nog een aantal dingen naar voren. Het middel Aeroforte wordt in het stalboekje vermeld als in te zetten bij ademhalingsproblemen. Enkele pluimveehouders hadden echter zeer negatieve ervaringen bij het gebruik hiervan als er al geïrriteerde of beschadigde slijmvliezen waren. Dat is goed te verklaren: het middel bestaat uit eucalyptus- en menthololie – beide sterk etherische oliën. Vooral eucalyptus is sterk bacteriedodend, maar zeker NIET verzachtend voor kapotte slijmvliezen. Als het om ent-reacties gaat kan het middel dus preventief gegeven worden om secundaire bacteriële infecties te voorkomen, maar op het moment dat er al slijmvliezen beschadigd zijn moet je hier niet aan beginnen!

Om de ent-reacties te voorkomen zou je eigenlijk adaptogenen moeten gebruiken

Stalboekjes

De stalboekjes komen voort uit het project Natuurlijk Gezond. In dit project werken het RIKILT (onderdeel van Wageningen UR), het Instituut voor Ethnobotanie en Zoöfarmacognosie, de Faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht, het Louis Bolk Instituut, Wageningen UR Livestock Research, Biologica en vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven samen. Nieuwste versie van het stalboekje downloaden? Ga naar www.biokennis.nl en zoek op 'stalboekje'.

(middelen die helpen bij stressmomenten) en bij oogdruppelen en injecties ook kruiden tegen angst (valeriaan, passiebloem, melisse). Zijn er na-effecten (te verwachten) als eetlustgebrek, diarree of gezwollen luchtwegslijmvliezen dan kunnen daarvoor ook specifieke kruiden worden gebruikt, zoals eetlustverhogers (duizendblad, kalmoes) en antiallergische middelen (geelwortel, weegbree, zwarte bes).

Tijdens de workshop bleek ook veel belangstelling voor de het los aanbieden van kruiden e.d.; in bakken in de uitloop of de stal. De ervaring is dat paardenbloem niet wordt gegeten. Voor een bak zou in aanmerking komen:

- Verse of gedroogde kruiden zoals brandnetels, weegbree, vogelmuur, varkensgras, kleefkruid, vlierbloesem;
- Diatomeeën aarde, dit zijn fossiele algen uit een Deense kleiput, dit bevat zeer veel kiezelzuur. Het is biologisch gecertificeerd en los verkrijgbaar bij Ropapharm.

Ook zag men dat kippen zelf de bast van wilgen in de uitloop 'strippen'.

Wilgenbast bevat salycine, een soort natuurlijke pijnstiller.

Kennis in de praktijk?

Pluimveehouder Jaap van Deelen: "Ik mis de resultaten van gebruik in de praktijk en durf niet op eigen houtje middelen uit het stalboekje te gebruiken. Zelf mis je vaak de kennis om deze producten te selecteren. Wellicht zouden meerdere boeren bepaalde producten kunnen uitproberen en de resultaten aan elkaar kunnen melden!"

Hij is niet de enige die hiermee worstelt, zo blijkt uit de reacties van veehouders. Binnen het Netwerk Antibioticavrij wordt al veel gedaan aan onderlinge kennisuitwisseling. Het is nu aan de sector om ook op het gebied van natuurlijke gezondheid praktijkervaringen te gaan uitwisselen. Wie pakt het stokje op?

Het doel van Bioconnect is het verder ontwikkelen en versterken van de biologische landbouw sector door het initiëren en uitvoeren van onderzoeksprojecten. In Bioconnect werken ondernemers (van boer tot winkelvloer) samen met onderwijs- en onderzoeksinstellingen en adviesorganisaties. Dit leidt tot een vraaggestuurde aanpak die uniek is in Europa.

Het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie is financier van de onderzoeksprojecten.

Wageningen UR (University & Research centre) en het Louis Bolk Instituut zijn de uitvoerders van het onderzoek. Op dit moment zijn dit voor de biologische landbouwsector zo'n 140 onderzoeksprojecten.

Contact

Contactpersoon: Maria Groot, RIKILT, onderdeel van Wageningen UR.
e-mail: Maria.Groot@wur.nl
Telefoon: 0317 480 277
www.biokennis.nl

Eindredactie / Vormgeving / Productie
Wageningen UR, Communication Services
e-mail: info@biokennis.nl
telefoon: 0317 486 370